EESC
Rytų Europos studijų centras
Est. 2006

TARPTAUTINĖS POLITIKOS TENDENCIJŲ
NAUJIENLAIŠKIS

2021 m. sausio 14 d. | Nr. 27

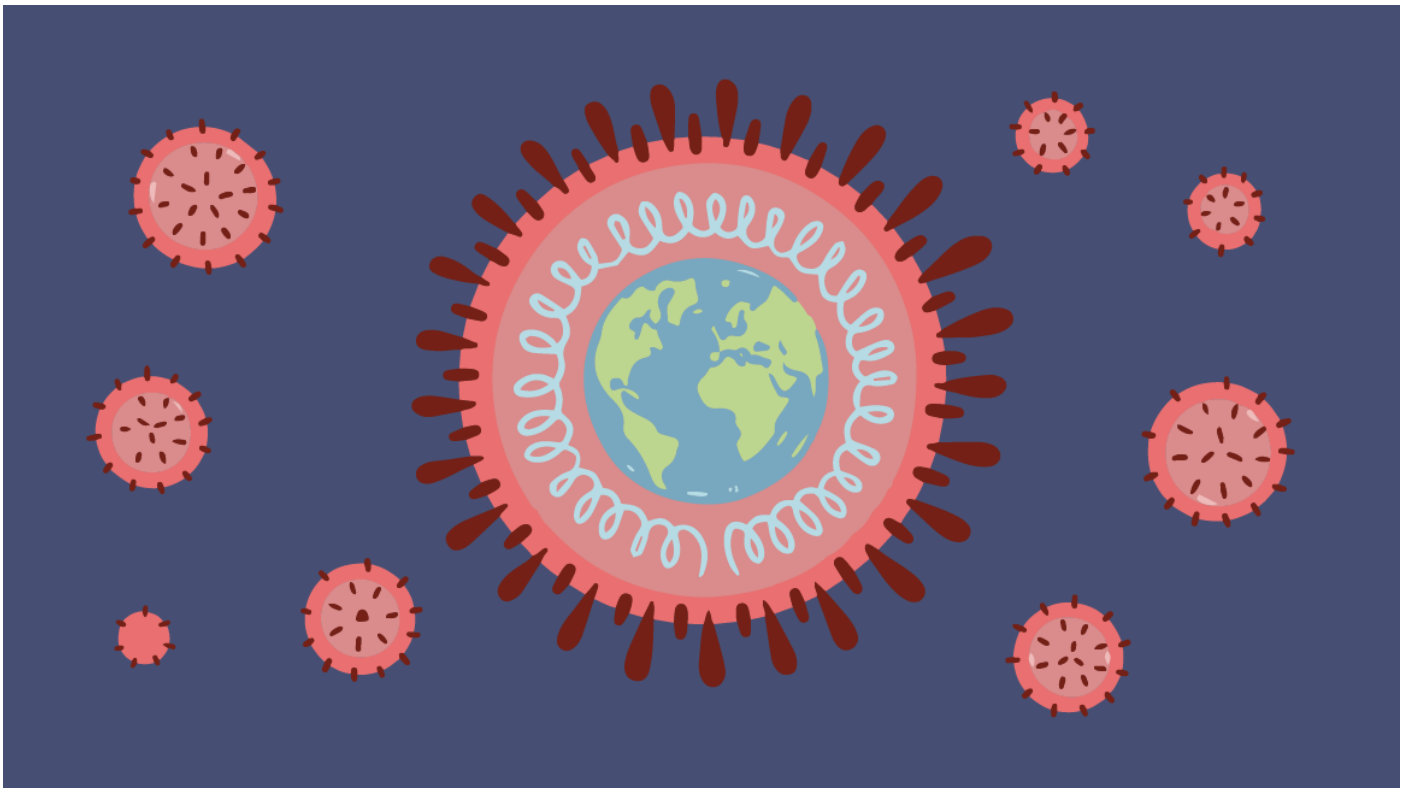

Šiame numeryje:

- **IZRAELIO COVID-19 VALDYMO STRATEGIJA: pasaulio lyderė įtemptų aplinkybių akivaizdoje**
- **COVID-19 TENDENCIJOS: išradimai, iššūkiai ir galimybės**

„Lietuvos laisvės gynėjai nusipelno mūsų visų pagarbos todėl, kad be jų parodytos narsos šiandien Europa būtų kitokia“, - *linkėjime Lietuvai sausio 13 d. sakė Europos Komisijos pirmininkė Ursula von der Leyen.*

IZRAELIO COVID-19 VALDYMO STRATEGIJA: pasaulio lyderė įtemptų aplinkybių akivaizdoje

TRUMPAI:

- Izraelis yra bene daugiausiai COVID-19 testų atliekanti valstybė. Taip pat šiuo metu paskiepyta jau daugiau nei 10 proc. populiacijos. Manoma, jog iš viso Izraelis paskiepys 4 mln. žmonių – beveik pusę šalies gyventojų.
- Gruodį šalyje trečią kartą įvestas visuotinis karantinas, kuris tęsiasi iki šiol. Tokie vyriausybės sprendimai gyventojų vertinami blogai – šalyje jau kelis mėnesius vyksta protestai.
- Izraelio vyriausybės COVID-19 valdymo pastangas apsunkina ir kitos politinės aplinkybės šalyje – didelis visuomenės nepasitikėjimas valdžia, ypač premjeru Benjaminu Netanyahu, valdžios negebėjimas susitarti ir ją supantys korupcijos skandalai.
- Tarptautinė bendruomenė kritikuoja Izraelio vyriausybę dėl to, jog į visuotinę skiepijimo programą Gazos ruože ir Vakarų Krante gyvenantys palestiniečiai nebuvo įtraukti, nors ten gyvenančius Izraelio piliečius paskiepyti planuojama.

Praėjusiųjų metų vasario 21 d. Izraelis paskelbė apie pirmąjį COVID–19 užsikrėtimo atvejį šalyje. Pasak PSO, nuo to laiko Izraelyje užfiksuota daugiau kaip 438 000 užsikrėtimo virusu atvejai (apie 5 proc. populiacijos) ir maždaug 3400 mirčių nuo šio viruso (apie 0,04 proc. populiacijos). Palyginti su visos populiacijos dydžiu, atvejų užfiksuota nedaug, tačiau iki pat metų galo COVID-19 suvaldymo situacija Izraelyje buvo sudėtinga. Kitaip negu, pavyzdžiui, viruso stipriai paveiktos Senojo žemyno valstybės, Izraelis išgyveno net 3 viruso bangas: pirmąją – kovo – balandžio mėnesiais, antrąją – nuo vidurvasario iki lapkričio, kuomet dauguma Europos valstybių vėl džiaugėsi nesuvaržytu judėjimu ir bendravimu, o trečioji banga, kuri prasidėjo paskutinį 2020 m. mėnesį yra lydima masinio vakcinavimo nuo COVID-19. Įtempta politinė ir ekonominė situacija taip pat prisidėjo prie epidemiologinės situacijos šalyje blogėjimo.

Kaip ir kitose viruso paveiktose šalyse, Izraelyje kovo pradžioje buvo pradėta stipriai riboti gyventojų susitikimus, o kiek vėliau buvo įsakyta užsidaryti ne būtinųjų prekių parduotuvėms, restoranams ir pramogų vietoms bei šalyje įvesta ekstremalioji padėtis, kuri vyriausybei davė išskirtinę laisvę rinktis viruso suvaldymo strategiją. Kai kurie valdžios sprendimai jau tuomet buvo vertinami prieštaringai, pavyzdžiui, sprendimas Izraelio specialiosioms tarnybos leisti sekti COVID-19 užsikrėtusių žmonių telefonus. Nors buvo svarstomos ir tokios griežtos priemonės (tiesa, šios programos patobulintą versiją parlamentas įvedė kiek vėliau), vis dėlto karantino sąlygos Izraelyje pradėtos lengvinti žymiai anksčiau negu Europoje, jau gegužės pradžioje, siekiant atgaivinti šalies ekonomiką, kuri išgyvens lėtą kilimą - šiemet vos 2,25 proc. Logiška manyti, jog toks ankstyvas karantino sušvelninimas ir lėmė staigų užsikrėtimų skaičiaus vasarą augimą bei visuomenės nepasitenkinimą premjero Benjamino Netanyahu sprendimais.

Liepos mėnesį sparčiai kilti pradėję užsikrėtimo virusu skaičiai privertė Izraelio vyriausybę vėl griežtinti ribojimus šalyje. Nors ribojimai nesiekė kovo mėnesį įvesto karantino lygio, vis dėlto, jie buvo itin žalingi Izraelio privačiajam sektoriui. Na, o rugsėjo mėnesį šalis tapo daugiausiai užsikrėtimo atvejų vienam milijonui gyventojui fiksuojančia šalimi (199.3 atv./mil. gyv.). Politinė įtampa ir gyventojų nepasitenkinimas valdžios sprendimais ėmė stiprėti. Premjero Netanyahu palankumo reitingas šiuo laikotarpiu sumažėjo beveik trečdaliu iki vos 46 proc., Izraelio gyventojai kaltino valdančiuosius dėl chaotiško ir skuboto viruso valdymo, dėl korupcijos skandalų ir, nepaisant rugsėjo pabaigoje įvesto antro karantino, šalyje prasidėjo protestai bei demonstracijos, kurios vyksta iki šiol. Itin kontraversiškai vertinami protestų įkarštyje įvesti nauji demonstracijų ribojimai, kuriuos premjero Netanyahu oponentai ir protestuotojai vertina kaip gyventojų demokratinių teisių suvaržymą. Problematiška ir tai, jog Izraelio sveikatos sektorius sunkiai išgyveno antrąją, o šiuo metu ir trečiąją viruso bangas. Ligoninėse trūksta intensyvios terapijos lovų, gydymo įstaigos jau vasaros pabaigoje nuogąstavo dėl mažo finansavimo ir valdžios nepasiruošimo suteikti daugiau priemonių. Tačiau pozityvu tai, kad Izraelis yra tarp pasaulio lyderių pagal COVID-19 testų atlikimo skaičių. Izraelyje 1000-iui gyventojų atliekama virš 900 testų.

Izraelis pasaulio žiniasklaidos portaluose šiuo metu minimas itin dažnai dėl pasiekimų skiepijimo nuo COVID-19 srityje – vos per porą savaičių nuo vakcinavimo programos pradžios buvo paskiepyta maždaug 10 proc. Izraelio gyventojų bei ketvirtadalis visų

senjorų, o gruodžio pabaigoje per dieną šalyje buvo paskiepijama daugiau nei bet kur kitur – maždaug 150 000 žmonių. Izraelio vyriausybė jau prieš patvirtinant vakciną ėmė derėtis dėl jos pirkimo ir kurti plačią skiepijimo programą. Tiesa, Izraelio vyriausybė yra kritikuojama dėl to, jog nesilaiko tarptautinių įsipareigojimų - į vakcinavimo programą neįtraukia palestiniečių, gyvenančių Gazos ir Vakarų Kranto teritorijose. Izraelis teigia, jog nėra atsakingas už šių teritorijų gyventojų skiepijimą, nes tai nėra Izraelio teritorijos *de jure,* tačiau Izraelis jau spėjo paskiepyti dalį šiose teritorijose gyvenančių Izraelio piliečių. Tokie Izraelio valdžios veiksmai tarptautinei bendruomenei kelia abejones dėl Izraelio įsipareigojimo žmogaus teisių principams, o palestiniečių situaciją Gazos ruože apsunkina Egipto – Izraelio ekonominė blokada. Palestiniečiams vakcinos gali tekti laukti net iki 2021 m., nes Palestinos nacionalinė taryba vakcinas perka pagal Covax schemą, kurios vakcinų PSO dar nėra patvirtinusi kaip tinkamų naudojimui, o bendradarbiavimas tarp Izraelio ir Palestinos skiepijimo klausimais nevyksta.

Vis daugiau nepasitikėjimo šalies viduje kelianti premjero Netanyahu vyriausybė yra kritikuojama, jog už šias vakcinas mokesčių mokėtojai ateityje turės permokėti, nes jas Izraelis pirko brangiau negu kitos pasaulio valstybės, kurios šiuo metu yra paskiepijusios žymiai mažesnę dalį populiacijos. Tiesa, aktyvius Izraelio valdžios veiksmus greitam skiepijimui pradėti galima vertinti dviprasmiškai – ir kaip premjero Netanyahu siekį pagerinti vyriausybės bei parlamento įvaizdį ir pritraukti balsus prieš parlamento rinkimus 2021 m. kovą. Kol kas tai atrodo sudėtinga, nes Izraelio visuomenė kritikuoja ne tik prastą COVID-19 suvaldymą pavasarį ir vasarą, tačiau ir jau kelerius metus trunkantį nesugebėjimą susitarti dėl politinės situacijos, premjero korupcijos skandalus bei ilgą Netanyahu valdymą ir dažnus rinkimus. Vis dėlto, nepaisant brangios vakcinavimo programos kainos ar valdžios motyvų, iš viso planuojama paskiepyti apie 4 milijonus Izraelio gyventojų.

Plačiau apie Izraelio COVID-19 valdymo strategiją ir situaciją palestiniečių teritorijose skaitykite:

- Moshe Maor, et al., Policy and Society, „*When COVID-19, constitutional crisis, and political deadlock meet: the Israeli case from a disproportionate policy perspective*“
https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/14494035.2020.1783792?needAccess=true

- Michael Herzog ir Ghaith al-Omari, The Washington Institute for Near East Policy, „Coronavirus on the Israeli-Palestinian Scene (Part 1): The West Bank and East Jerusalem”
https://www.washingtoninstitute.org/pdf/

COVID-19 TENDENCIJOS: išradimai, iššūkiai ir galimybės

TRUMPAI*:*

- Remiantis 2021 m. sausio 13 d. Johnso Hopkinso Universiteto duomenimis, iš viso užfiksuota beveik 92 mln. atvejų, daugiau nei 1,9 mln. mirė.
- Valstybės kovoje su pandemija turėtų remtis Pietų Korėjos patirtimi - šalis pasimokė iš savo klaidų MERS epidemijos metu ir žinias pritaikė kovojant su COVID-19.
- Europos Sajunga pagaliau patvirtino pasiekusi susitarimą su antraja amerikiečių vaistų gamintoja Moderna dėl kandidatinių vakcinų pristatymo (160 mln. dozių). Manoma, kad Moderna sukurtos vakcinos efektyvumas prieš virusą siekia 94,5 proc.
- Teigiama, kad Rusijoje sukurta vakcina „Sputnik V“, šalyje paskiepyta milijonas žmonių.

„Kai prieš 12 mėnesių pasaulis šventė naujuosius metus, atsirado nauja pasaulinio masto grėsmė. Nuo tada, COVID-19 pandemija pasiglemžė daug gyvybių ir nusiaubė šeimas, visuomenes, ir ekonomikas visame pasaulyje. Tačiau ji taip pat paskatino sparčiausią žmonijos istorijoje atsaką į pasaulinio masto sveikatos krizę.“ - teigė Pasaulio Sveikatos Organizacijos Generalinis Direktorius Tedros Adhanom Ghebreyesus savo naujųjų metų pranešime.

COVID-19 kardinaliai pakeitė pasaulį. Virusas ne tik atskleidė problemas daugelio šalių sveikatos sistemose, bet ir valdžios institucijų nepasiruošimą panašioms krizinėms situacijoms. Remiantis 2021 m. sausio 13 d. Johnso Hopkinso Universiteto duomenimis, iš viso užfiksuota beveik 92 mln. atvejų, daugiau nei 1,9 mln. mirė. Didžiausias sergamumas: JAV (21,5 mln. atvejų), Indijoje (10,4 mln. atvejų), Brazilijoje (7,9 mln. atvejų) Rusijoje (3,3 mln. atvejų) ir Jungtinėje Karalystėje (2,8 mln. atvejų).

Pandemija taip pat išryškino skirtingą požiūrį tarp išsivysčiusių ir besivystančių šalių kovoje su virusu. Kol dauguma išsivysčiusių valstybių tokių kaip ES, Azijos šalys, Australija, Kanada, Naujoji Zelandija, Norvegija uždarinėjo sienas, įvedinėjo karantiną, besivystančiose Pietų Amerikos, Artimųjų Rytų ir Afrikos šalyse, Indijoje ir Baltarusijoje gyvenimas tęsėsi kaip įprasta. Vis dėlto, netgi tokios didžios šalys kaip JAV, Italija, Rusija bei jų lyderiai, pavyzdžiui Donaldas Trumpas, ilgai vengė pripažinti COVID-19 keliamą pavojų ir nesiėmė efektyvių veiksmų jo stabdyti.

Praėjusių metų gruodžio pabaigoje Jungtinėje Karalystėje buvo užfiksuota nauja COVID-19 mutacija, kilusi Pietų Afrikoje.

Nors nėra įrodymų, kad ši atšaka yra labiau mirtina ar, kad ji yra labiau atspari vakcinoms, tačiau virusas plinta dar sparčiau nei ankščiau. Didžiosios Britanijos ministras pirmininkas Borisas Johnsonas paskelbė apie karantino įvedimą šalyje. Taip pat pasielgė ir Australija, užfiksavusi naują koronaviruso mutaciją.

Pasak „Council of Foreign Relations“ eksperto, buvusio JAV Valstybės Departamento Užsienio Tarnybų pareigūno Johno Campbello, COVID-19 grįžta į Afriką, o jos epicentras yra Pietų Afrikos Respublika – būtent šioje šalyje buvo užfiksuotas mutavęs viruso variantas. Tačiau kovą su COVID-19 Afrikos žemyne apsunkina skirtingas socialinis ir ekonominis išsivystymas. Pietų Afrikos Respublika yra labiausiai pažengusi ir turi labai gerą statistikos tarnybą bei geriausią sveikatos apsaugos sistemą kontinente. Visiška priešingybė yra Kongo Demokratinė Respublika, neturinti nei statistikos biuro, nei išvystytos medicinos sektoriaus.

Skirtingai nei visos kitos Europos šalys, Švedijos valdžia tik pastarosiomis dienomis keičia savo strategiją kovoje su COVID-19. Iki tol Švedijos atstovai vengė įvesti karantiną ir paskelbti privalomą kaukių dėvėjimą.
IFRI ekspertė teigia, kad valstybės kovoje su pandemija turėtų remtis Pietų Korėjos patirtimi - šalis pasimokė iš savo klaidų MERS epidemijos metu ir žinias pritaikė kovojant su COVID-19. Priešingai nei kitose liberalios demokratijos šalyse, Pietų Korėjai būdingas išskirtinis abipusis pasitikėjimas tarp valstybės ir piliečių – šalis turi labai stiprią, į bendruomenę orientuotą, politinę kultūrą. Grėsmei buvo pasiruošta iš anksto, o veiksmai buvo koordinuoti ir efektyvūs. Pietų Korėjoje užfiksuota 67 tūkst. atvejų, tačiau mirusiųjų yra tik 1.1 tūkst.. Japonijoje užfiksuota beveik 270 tūkst. atvejų ir beveik 3,7 tūkst. mirčių, o Singapūre serga 58,8 tūkst., mirė tik 29 žmonės. Tuo tarpu visame pasaulyje sergamumas yra kelis kartus didesnis.

Vis dėlto, kad ir kaip chaotiškai ir skirtingai valstybės reagavo į susidariusią situaciją, tačiau pandemijos laikotarpis paskatino iki šiol nematytus medicinos mokslo atradimus, kurie sąlygojo vakcinos sukūrimą per trumpiausią laiką žmonijos istorijoje. PSO patvirtino Pfizer ir BioNTech sukurtą Comirnaty COVID-19 mRNA vakciną, atitinkančią visus keliamus kriterijus. Pirmoji vakcinų siunta pasiekė Didžiąją Britaniją gruodžio 3 -ąją, gruodžio 8-ąją buvo paskiepytas pirmasis pacientas ir taip prasidėjo masinė vakcinacija. Šiuo metu į klinikinius bandymus įtraukta 60 vakcinų, o iki-klinikinėje stadijoje yra 172 vakcinos.

Nors vakcinų atsiradimas dalinai leis suvaldyti pandemiją, esant labai didelei vakcinų paklausai, bus susidurta su papildomais iššūkiais. Teigiama, kad pandemijos suvaldymas priklausys nuo šių faktorių: prieinamumo - daugelis gamintojų dabar susiduria su nepakankamais gamybos pajėgumais ir šalys turi išspręsti logistikos problemas. Taip pat svarbu užtikrinti visuomenės pasitikėjimą vakcinomis – valdžios atstovai privalo informuoti žmones apie galimus šalutinius poveikius, veiksmingumą, kada reikia grįžti pakartotinos dozės. Kai kuriose šalyse nemaža visuomenės dalis skeptiškai vertina vakcinaciją. Pavyzdžiui, analitinio centro „Pew Research Center“ apklausoje 60 proc. amerikiečių pareiškė įsigysiantys COVID-19 vakciną, tačiau tik 37 proc. norėtų būti vieni iš pirmųjų jos gavėjų.

Europos Sąjunga pagaliau patvirtino pasiekusi susitarimą su antraja amerikiečių vaistų gamintoja Moderna dėl kandidatinių vakcinų pristatymo (160 mln. dozių). Manoma, kad Moderna sukurtos vakcinos efektyvumas prieš virusą siekia 94,5 proc. (Pfizer/BioNTech vakcinos efektyvumas galimai siekia 90%). Gruodžio pabaigoje pirmąsias Pfizer/BioNTech vakcinų partijas gavo visos ES narės.

Tuo tarpu negalima nepaminėti ir Rusijoje sukurtos vakcinos Sputnik V, kuria pasak oficialios „Twitter“ paskyros, šalyje paskiepyta milijonas žmonių. Šią vakciną įsigijo ir kitos šalys, tokios kaip Argentina, Baltarusija, Bolivija, Brazilija, Gvinėja, Serbija, Venesuela.